Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (pirmoji kolegija) SPRENDIMAS

2016 m. liepos 28 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą — Vartotojų apsauga — Direktyva 93/13/EEB — Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais — Kredito sutartis, kurioje yra nesąžininga sąlyga — Taikant šią sąlygą priimto arbitražo teismo sprendimo priverstinis vykdymas — Valstybės narės atsakomybė už privatiems asmenims padarytą žalą dėl nacionaliniam teismui priskiriamų Sąjungos teisės pažeidimų — Atsiradimo sąlygos — Pakankamai sunkaus Sąjungos teisės pažeidimo buvimas“

Byloje C-168/15

dėl *Okresný súd Prešov* (Prešovo apylinkės teismas, Slovakija) 2015 m. kovo 12 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2015 m. balandžio 14 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Milena Tomášová

prieš

Slovenská republika – Ministerstvo spravodlivosti SR,

Pohotovosť s. r. o.,

dalyvaujant

Združenie na ochranu občana spotrebiteľa HOOS,

TEISINGUMO TEISMAS (pirmoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkė R. Silva de Lapuerta (pranešėja), teisėjai J.-C. Bonichot, C. G. Fernlund, S. Rodin, ir E. Regan,

generalinis advokatas N. Wahl,

kancleris A. Calot Escobar,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

— Slovakijos vyriausybės, atstovaujamos B. Ricziová,

— Čekijos vyriausybės, atstovaujamos M. Smolek, J. Vláčil ir S. Šindelková,

* Proceso kalba: slovakų.

— Europos Komisijos, atstovaujamos A. Tokár, D. Roussanov ir M. Konstantinidis,

susipažinęs su 2016 m. balandžio 14 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs su valstybės narės atsakomybės už privatiems asmenims padarytą žalą dėl nacionaliniam teismui priskiriamų Sąjungos teisės pažeidimų atsiradimo sąlygomis.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant M. Tomášová ginčą su *Slovenská republika – Ministertsvo spravodlivosti SR* (Slovakijos Respublika – Slovakijos Respublikos teisingumo ministerija, toliau – Slovakijos Respublika) ir *Pohotovosť s. r. o.* dėl arbitražo teismo sprendimo, kuriuo iš M. Tomášová buvo priteistos su vartojimo kredito sutartimi susijusios pinigų sumos, vykdymo.

Teisinis pagrindas

3 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288) 3 straipsnyje nurodyta:

„1. Ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.

2. Visada yra laikoma, kad dėl sąlygos nebuvo atskirai derėtasi, jeigu ji buvo parengta iš anksto, ir vartotojas dėl to negalėjo padaryti įtakos sąlygos esmei, ypač iš anksto suformuluotos tipinės sutarties atveju.

Faktas, kad buvo atskirai derėtasi dėl tam tikrų sąlygos aspektų arba vienos konkrečios sąlygos, neužkerta kelio šį straipsnį taikyti likusiai sutarties daliai, jeigu bendrai įvertinus sutartį paaiškėja, jog tai vis dėlto yra iš anksto suformuluota tipinė sutartis.

Tuo atveju, kai bet kuris pardavėjas ar tiekėjas tvirtina, kad dėl tipinės sąlygos buvo atskirai derėtasi, jam tenka to įrodinėjimo pareiga.

3. Priede pateikiamas orientacinis ir neišsamus sąlygų, kurias galima laikyti nesąžiningomis, sąrašas.“

4 Šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui, ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų [Valstybės narės nustato, kad sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju, naudojamos nesąžiningos sąlygos nacionalinės teisės aktuose nustatytomis sąlygomis nebūtų privalomos vartotojui ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų.]“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

5 M. Tomášová yra pensininkė, jos vienintelės pajamos yra 347 EUR pensija. 2007 m. ji sudarė vartojimo kredito sutartį su *Pohotovosť*, pagal ją susitarė dėl 232 EUR paskolos.

6 Ši sutartis buvo prisijungimo sutartis su arbitražine išlyga, pagal kurią išimtinė kompetencija spręsti su šia sutartimi susijusius ginčus suteikiama arbitražo teismui, kurio buveinė nutolusi nuo M. Tomášová gyvenamosios vietos daugiau kaip 400 kilometrų. Be to, pagal minėtą sutartį buvo nustatyti metiniai 91,25 % delspinigiai. Toje sutartyje taip pat nebuvo nurodyta bendra faktinė metinė kredito kainos norma.

7 Kadangi M. Tomášová vėlavo grąžinti kreditą ir negalėjo sumokėti susidariusių delspinigių, ji susitarė su *Pohotovosť* dėl dar vienos 232,36 EUR paskolos.

8 2008 m. balandžio 9 d. ir gegužės 15 d. sprendimais *Stálý rozhodcovský súd* (Nuolatinis arbitražo teismas, Slovakija) priteisė iš M. Tomášová įvairias sumas už atitinkamų kreditų negrąžinimą, taip pat delspinigius ir bylinėjimosi išlaidas.

9 Kai minėti sprendimai įsiteisėjo ir tapo vykdytini, 2008 m. spalio 13 ir 27 d. *Pohotovosť* pateikė *Okresný súd Prešov* (Prešovo apylinkės teismas, Slovakija) prašymus dėl vykdymo; 2008 m. gruodžio 15 ir 16 d. sprendimais šis patenkino šiuos prašymus.

10 Kaip nurodyta nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, pateikiant šį prašymą priimti prejudicinį sprendimą atitinkami vykdymo procesai dar tebevyko.

11 2010 m. liepos 9 d. M. Tomášová pareiškė ieškinį Slovakijos Respublikai, kad būtų priteista 2 000 EUR suma atlyginti žalą, kurią ji teigia patyrusi dėl to, jog *Okresný súd Prešov* (Prešovo apylinkės teismas) pažeidė Sąjungos teisę, nes vykstant minėtiems procesams tas teismas patenkino prašymus dėl sprendimų, kurie priimti remiantis nesąžininga arbitražine išlyga ir kuriais siekta išieškoti atitinkamas sumas pagal nesąžiningą sutarties sąlygą.

12 2010 m. spalio 22 d. sprendimu *Okresný súd Prešov* (Prešovo apylinkės teismas) atmetė M. Tomášová ieškinį kaip nepagrįstą, remdamasis tuo, kad ji neišnaudojo visų turimų teisių gynimo priemonių, kad atitinkami vykdymo procesai dar galutinai nebaigti, todėl dar neatsirado nurodyta žala; tad šis ieškinys pateiktas per anksti.

13 Šį sprendimą M. Tomášová apskundė apeliacine tvarka.

14 2012 m. sausio 31 d. sprendimu *Krajský súd v Prešov* (Prešovo apygardos teismas, Slovakija) panaikino minėtą teismo sprendimą ir grąžino bylą nagrinėti *Okresný súd Prešov* (Prešovo apylinkės teismas).

15 Tokiomis aplinkybėmis *Okresný súd Prešov* (Prešovo apylinkės teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar sumos, susidariusios pagal nesąžiningą sąlygą, išieškojimas per vykdymo procesą pagal arbitražo sprendimą, nesilaikant Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos, yra sunkus Europos Sąjungos teisės pažeidimas?

2. Ar valstybei narei gali kilti atsakomybė už [Sąjungos] teisės pažeidimą iki tol, kol proceso šalis išnaudos visas teisių gynimo priemones, kurias turi sprendimo vykdymo procese pagal valstybės narės teisės sistemą? Atsižvelgiant į faktines bylos aplinkybes, ar ši valstybės narės atsakomybė tokiu atveju gali kilti dar iki vykdymo proceso pabaigos ir iki tol, kol ieškovė pasinaudos galimybe prašyti grąžinti nepagrįstai sumokėtas sumas?

3. Jeigu atsakymas būtų teigiamas, ar ieškovės apibūdintas įstaigos elgesys sudaro pakankamai akivaizdų ir sunkų [Sąjungos] teisės pažeidimą atsižvelgiant į faktines aplinkybes, visų pirma į absoliutų ieškovės pasyvumą ir į tai, kad ji neišnaudojo visų teisių gynimo priemonių, kurias turi pagal valstybės narės teisę?

4. Jeigu šioje byloje buvo padarytas pakankamai sunkus [Sąjungos] teisės pažeidimas, ar ieškovės reikalaujama suma atitinka žalą, už kurią atsakinga valstybė narė? Ar šitaip aiškinamą žalą galima prilyginti išieškotai skolai, kuri atitinka nepagrįstą praturtėjimą?

5. Ar ieškinys dėl nepagrįstai sumokėtų sumų grąžinimo, kaip teisių gynimo priemonė, yra viršesnis už ieškinį dėl žalos atlyginimo?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmųjų trijų klausimų

16 Pirmuoju, antruoju ir trečiuoju klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Sąjungos teisės pažeidimas dėl teismo sprendimo, priimto vykstant arbitražo teismo sprendimo, kuriuo patenkintas reikalavimas priteisti skolas pagal sutarties sąlygą, kuri turi būti laikoma nesąžininga, priverstinio vykdymo procesui, yra „pakankamai sunkus“ Sąjungos teisės normos pažeidimas, dėl kurio kyla deliktinė atitinkamos valstybės narės atsakomybė, ir, jeigu taip, kokiomis sąlygomis.

17 Šiomis aplinkybėmis minėtam teismui kyla klausimas, ar šiuo atveju turi įtakos aplinkybė, kad šis vykdymo procesas dar nebaigtas, kad asmuo, dėl kurio šis procesas pradėtas, buvo visiškai pasyvus ir neišnaudojo visų teisių gynimo priemonių, kurios jam yra prieinamos atitinkamoje teisinėje sistemoje, pavyzdžiui, nepateikė reikalavimo dėl nepagrįstai sumokėtų sumų grąžinimo.

18 Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką valstybės atsakomybės už privatiems asmenims padarytą žalą jai pažeidus Sąjungos teisę principas yra būdingas Sutarčių, kuriomis ji grindžiama, sistemai (šiuo klausimu žr. 1991 m. lapkričio 19 d. Sprendimo *Francovich ir kt.*, C-6/90 ir C-9/90, EU:C:1991:428, 35 punktą; 1996 m. kovo 5 d. Sprendimo *Brasserie du pêcheur ir Factortame*, C-46/93 ir C-48/93, EU:C:1996:79, 31 punktą ir 2013 m. kovo 14 d. Sprendimo *Leth*, C-420/11, EU:C:2013:166, 40 punktą).

19 Šis principas tinka kiekvienam atvejui, kai valstybė narė pažeidžia Sąjungos teisę, nesvarbu, kokia valstybės institucija padarė šį pažeidimą (šiuo klausimu žr. 1996 m. kovo 5 d. Sprendimo *Brasserie du pêcheur ir Factortame*, C-46/93 ir C-48/93, EU:C:1996:79, 32 punktą; 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Köbler*, C-224/01, EU:C:2003:513, 31 punktą; 2006 m. birželio 13 d. Sprendimo *Traghetti del Mediterraneo*, C-173/03, EU:C:2006:391, 30 punktą ir 2010 m. lapkričio 25 d. Sprendimo *Fuß*, C-429/09, EU:C:2010:717, 46 punktą).

20 Minėtas principas taip pat tam tikromis sąlygomis taikomas, kai atitinkamas pažeidimas padaromas galutinės instancijos nacionalinio teismo sprendimu. Iš tiesų, atsižvelgdamas į pagrindinį teisminės valdžios vaidmenį saugant privačių asmenų teises, kylančias iš Sąjungos teisės normų, ir į aplinkybę, kad teismas, priimantis sprendimą kaip galutinė instancija, savaime yra galutinė instancija, kurioje šie asmenys gali ginti šiomis normomis jiems suteiktas teises, Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad būtų suabejota visišku šių normų veiksmingumu ir susilpnėtų šių teisių apsauga, jei privatūs asmenys negalėtų tam tikromis sąlygomis gauti žalos, padarytos galutinės instancijos nacionalinio teismo sprendimu pažeidus Sąjungos teisę, atlyginimo (šiuo klausimu žr. 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Köbler*, C-224/01, EU:C:2003:513, 32–36 ir 59 punktus; 2006 m. birželio 13 d. Sprendimo *Traghetti del Mediterraneo*, C-173/03, EU:C:2006:391, 31 punktą ir 2015 m. rugsėjo 9 d. *Sprendimo Ferreira da Silva e Brito ir kt.*, C-160/14, EU:C:2015:565, 47 punktą).

21 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar taip yra pagrindinėje byloje nagrinėjamų 2008 m. gruodžio 15 ir 16 d. sprendimų atveju.

22 Tokiomis aplinkybėmis reikia priminti, jog dėl valstybės atsakomybės už jai priskiriamais Sąjungos teisės pažeidimais privatiems asmenims padarytą žalą atsiradimo sąlygų Teisingumo Teismas yra ne kartą nusprendęs, kad nukentėję privatūs asmenys turi teisę į žalos atlyginimą, jeigu įvykdytos trys sąlygos: pažeista Sąjungos teisės norma siekiama suteikti privatiems asmenims teisių, jos pažeidimas yra pakankamai sunkus ir yra tiesioginis to pažeidimo ir šių asmenų patirtos žalos priežastinis ryšys (žr., be kita ko, 1996 m. kovo 5 d. Sprendimo *Brasserie du pêcheur ir Factortame*, C-46/93 ir C-48/93, EU:C:1996:79, 51 punktą; 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Köbler*, C-224/01, EU:C:2003:513, 51 punktą ir 2013 m. kovo 14 d. Sprendimo *Leth*, C-420/11, EU:C:2013:166, 41 punktą).

23 Valstybės narės atsakomybei už Sąjungos teisę pažeidžiančiu galutinės instancijos nacionalinio teismo sprendimu padarytą žalą taikytinos tos pačios sąlygos (žr. 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Köbler*, C-224/01, EU:C:2003:513, 52 punktą).

24 Konkrečiai kalbant apie antrąją iš šio sprendimo 22 punkte nurodytų sąlygų, pažymėtina, jog ši atsakomybė gali kilti tik išimtiniu atveju, kai galutinės instancijos nacionalinis teismas akivaizdžiai pažeidė taikytiną teisę (žr. 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Köbler*, C-224/01, EU:C:2003:513, 53 punktą ir 2006 m. birželio 13 d. Sprendimo *Traghetti del Mediterraneo*, C-173/03, EU:C:2006:391, 32 ir 42 punktus).

25 Siekiant nustatyti, ar padarytas pakankamai sunkus Sąjungos teisės pažeidimas, reikia atsižvelgti į visus nacionaliniam teismui pateiktą nagrinėti situaciją apibūdinančius veiksnius. Pagal Teisingumo Teismo praktiką vieni iš veiksnių, į kuriuos gali būti atsižvelgta šiuo tikslu, be kita ko, yra pažeistos normos aiškumas ir tikslumas; diskrecija, kurią nacionalinės valdžios institucijoms suteikia pažeista norma, apimtis; tai, ar pažeidimas arba žala yra padaryti tyčia, ar netyčia; tai, ar galima teisės klaida yra pateisinama, ar nepateisinama; aplinkybė, kad Sąjungos institucijos pasirinkta pozicija galėjo prisidėti prie Sąjungos teisei prieštaraujančių nacionalinių priemonių ar veiklos ėmimosi arba nenutraukimo, ir atitinkamo teismo pareigos pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal SESV 267 straipsnio trečią pastraipą nevykdymas (šiuo klausimu žr. 1996 m. kovo 5 d. Sprendimo *Brasserie du pêcheur ir Factortame*, C-46/93 ir C-48/93, EU:C:1996:79, 56 punktą; 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Köbler*, C-224/01, EU:C:2003:513, 54 ir 55 punktus ir 2006 m. gruodžio 12 d. Sprendimo *Test Claimants in the FII Group Litigation*, C-446/04, EU:C:2006:774, 213 punktą).

26 Bet kuriuo atveju Sąjungos tiesės pažeidimas yra pakankamai sunkus, jeigu jis padarytas akivaizdžiai nepaisant Teisingumo Teismo praktikos atitinkamoje srityje (žr. 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Köbler*, C-224/01, EU:C:2003:513, 56 punktą; 2006 m. gruodžio 12 d. Sprendimo *Test Claimants in the FII Group Litigation*, C-446/04, EU:C:2006:774, 214 punktą ir 2010 m. lapkričio 25 d. Sprendimo *Fuß*, C-429/09, EU:C:2010:717, 52 punktą).

27 Kalbant apie ginčą pagrindinėje byloje, pažymėtina, kad jeigu *Okresný súd Prešov* (Prešovo apylinkės teismas) 2008 m. gruodžio 15 ir 16 d. sprendimus priėmė kaip galutinės instancijos teismas, taip pat reikia, kad tais sprendimais jis būtų padaręs pakankamai sunkų Sąjungos teisės pažeidimą akivaizdžiai nesilaikydamas Direktyvos 93/13 nuostatų ir su šia direktyva susijusios Teisingumo Teismo praktikos.

28 Šiuo klausimu pažymėtina, kad pagal Teisingumo Teismo praktiką, vadovaujantis Direktyvoje 93/13 įtvirtinta vartotojų apsaugos sistema, pripažįstama nacionalinio teismo galimybė savo iniciatyva vertinti sutarties sąlygos nesąžiningumą (šiuo klausimu žr. 2000 m. birželio 27 d. Sprendimo *Océano Grupo Editorial ir Salvat Editores*, C-240/98–C-244/98, EU:C:2000:346, 26, 28 ir 29 punktus; 2002 m. lapkričio 21 d. Sprendimo *Cofidis*, C-473/00, EU:C:2002:705, 32 ir 33 punktus ir 2006 m. spalio 26 d. Sprendimo *Mostaza Claro*, C-168/05, EU:C:2006:675, 27 ir 28 punktus).

29 Žinoma, 2006 m. spalio 26 d. Sprendimo *Mostaza Claro* (C-168/05, EU:C:2006:675) 38 punkte Teisingumo Teismas pripažino, kad iš esmės viešojo intereso, kuriuo grindžiama apsauga, pagal Direktyvą 93/13 užtikrinama vartotojams, pobūdžiu ir svarba gali būti pateisinama net tai, kad nacionalinis teismas turi savo iniciatyva vertinti sutarties sąlygos nesąžiningumą ir taip kompensuoti

nelygybę tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo. Tačiau tame sprendime Teisingumo Teismas, remdamasis tuo argumentu, nepadarė jokios išvados, nes jam buvo pateiktas klausimas, ar vartotojas gali pirmą kartą remtis arbitražinio susitarimo negaliojimu nacionaliniame teisme, kuriam pateiktas skundas dėl arbitražo teismo sprendimo panaikinimo.

30 Tik 2009 m. birželio 4 d. Sprendime *Pannon GSM* (C-243/08, EU:C:2009:350, 32 punktas) Teisingumo Teismas aiškiai nurodė, kad nacionaliniam teismui pagal Sąjungos teisę suteikiamas vaidmuo neapribojamas tik teise priimti sprendimą dėl galimo sutarties sąlygos, patenkančios į minėtos direktyvos taikymo sritį, nesąžiningumo; jis taip pat apima pareigą nagrinėti šį klausimą savo iniciatyva, jei tik teismui žinomos šiuo klausimu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės.

31 Po to sprendimo priėmimo Teisingumo Teismas yra ne kartą priminęs šią nacionalinio teismo pareigą (žr., be kita ko, 2012 m. birželio 14 d. Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, EU:C:2012:349, 42 ir 43 punktus; 2013 m. vasario 21 d. Sprendimo *Banif Plus Bank*, C-472/11, EU:C:2013:88, 22 punktą ir 2015 m. spalio 1 d. Sprendimo *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, EU:C:2015:637, 41 punktą).

32 Konkrečiai kalbant, Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad jei tik nacionaliniam teismui, kuriam pateiktas prašymas dėl galutinio arbitražo teismo sprendimo priverstinio vykdymo, žinomos reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės, jis privalo savo iniciatyva patikrinti sutarties sąlygų, kuriomis grindžiamas tuo arbitražo teismo sprendimu patvirtintas skolinis reikalavimas, nesąžiningumą, atsižvelgdamas į Direktyvos 93/13 nuostatas, jeigu pagal vidaus proceso normas per panašų vykdymo procesą jis turi savo iniciatyva įvertinti tokių sąlygų ir nacionalinių viešosios tvarkos normų prieštaravimą (šiuo klausimu žr. 2009 m. spalio 6 d. Sprendimo *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, EU:C:2009:615, 53 punktą; 2010 m. lapkričio 16 d. Nutarties *Pohotovosť*, C-76/10, EU:C:2010:685, 51, 53 ir 54 punktus ir 2014 m. vasario 27 d. Sprendimo *Pohotovosť*, C-470/12, EU:C:2014:101, 42 punktą).

33 Todėl negalima pripažinti, kad nacionalinis teismas, kuris prieš priimant 2009 m. birželio 4 d. Sprendimą *Pannon GSM* (C-243/08, EU:C:2009:350) savo iniciatyva nevertino sutarties sąlygos, patenkančios į Direktyvos 93/13 taikymo sritį, nesąžiningumo, nors žinojo tam reikalingas teisines ir faktines aplinkybes, akivaizdžiai nepaisė Teisingumo Teismo praktikos toje srityje, taigi padarė pakankamai sunkų Sąjungos teisės pažeidimą.

34 Nagrinėjamu atveju reikia konstatuoti, kad pagrindinėje byloje nagrinėjami 2008 m. gruodžio 15 ir 16 d. sprendimai priimti anksčiau už tą teismo sprendimą.

35 Todėl neatrodo būtina vertinti, ar aplinkybė, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas vykdymo procesas dar nebaigtas, kad asmuo, dėl kurio šis procesas pradėtas, buvo visiškai pasyvus ar neišnaudojo visų teisių gynimo priemonių, kurios jam yra prieinamos atitinkamoje teisinėje sistemoje, pavyzdžiui, nepateikė reikalavimo dėl nepagrįstai sumokėtų sumų grąžinimo, turi įtakos atitinkamos valstybės narės atsakomybės už privatiems asmenims padarytą žalą dėl Sąjungos teisės pažeidimų teismo sprendimais, kaip antai pagrindinėje byloje nagrinėjamais 2008 m. gruodžio 15 ir 16 d. sprendimais, atsiradimui.

36 Šiomis aplinkybėmis į pirmąjį, antrąjį ir trečiąjį klausimus reikia atsakyti taip:

— Valstybės narės atsakomybė už privatiems asmenims padarytą žalą dėl Sąjungos teisės pažeidimo nacionalinio teismo sprendimu gali kilti, tik jeigu šį sprendimą priėmė šios valstybės narės galutinės instancijos teismas; prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar taip yra pagrindinėje byloje. Jeigu taip yra, šio nacionalinio galutinės instancijos teismo sprendimu gali būti padarytas pakankamai sunkus Sąjungos teisės pažeidimas, dėl kurio gali kilti

minėta atsakomybė, tik jeigu šiuo sprendimu tas teismas akivaizdžiai pažeidė taikytiną teisę arba tas pažeidimas padaromas nepaisant to, kad atitinkamoje srityje yra nusistovėjusios Teisingumo Teismo praktikos.

— Negalima pripažinti, kad nacionalinis teismas, kuris prieš priimant 2009 m. birželio 4 d. Sprendimą *Pannon GSM* (C-243/08, EU:C:2009:350), vykstant arbitražo teismo sprendimo, kuriuo patenkintas reikalavimas priteisti skolas pagal sutarties sąlygą, kuri turi būti laikoma nesąžininga, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 93/13, priverstinio vykdymo procesui, savo iniciatyva nevertino šios sutarties sąlygos nesąžiningumo, nors žinojo tam reikalingas teisines ir faktines aplinkybes, akivaizdžiai nepaisė Teisingumo Teismo praktikos toje srityje, taigi padarė pakankamai sunkų Sąjungos teisės pažeidimą.

Dėl ketvirtojo ir penktojo klausimų

37 Ketvirtuoju ir penktuoju klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamo galimo Sąjungos teisės pažeidimo padarytos žalos dydis atitinka M. Tomášová prašomo žalos atlyginimo sumą, ar jį galima prilyginti faktiškai išieškotos skolos sumai, t. y. sumai, kuria nepagrįstai praturtėjo subjektas, kurio naudai priimtas arbitražo teismo sprendimas, ir ar ieškinys dėl šios žalos atlyginimo yra papildomas ieškinio dėl nepagrįstai sumokėtų sumų grąžinimo pareiškimo atžvilgiu.

38 Šiuo atveju reikia priminti, kad jeigu valstybės atsakomybės atsiradimo sąlygos tenkinamos (ar taip yra, turi nustatyti nacionaliniai teismai), valstybė privalo atlyginti padarytos žalos pasekmes, remdamasi atsakomybę reglamentuojančia nacionaline teise ir atsižvelgdama į tai, kad nacionalinės teisės aktuose nustatytos žalos atlyginimo sąlygos negali būti mažiau palankios už tas, kurios susijusios su panašiais nacionaline teise grindžiamais reikalavimais (lygiavertiškumo principas), ir tokios, kad dėl jų taptų beveik neįmanoma arba pernelyg sudėtinga gauti žalos atlyginimą (veiksmingumo principas) (žr. 1991 m. lapkričio 19 d. Sprendimo *Francovich ir kt.*, C-6/90 ir C-9/90, EU:C:1991:428, 42 punktą; 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Köbler*, C-224/01, EU:C:2003:513, 58 punktą; 2009 m. kovo 24 d. Sprendimo *Danske Slagterier*, C-445/06, EU:C:2009:178, 31 punktą; 2010 m. lapkričio 25 d. Sprendimo *Fuß*, C-429/09, EU:C:2010:717, 62 punktą ir 2015 m. rugsėjo 9 d. Sprendimo *Ferreira da Silva e Brito ir kt.*, C-160/14, EU:C:2015:565, 50 punktą).

39 Remiantis tuo darytina išvada, kad taisyklės, susijusios su žalos, padarytos dėl Sąjungos teisės pažeidimo, įvertinimu, nustatomos kiekvienos valstybės narės nacionalinėje teisėje, turint omenyje tai, kad nacionalinės teisės aktuose, kuriuose nustatomos minėtos taisyklės, turi būti laikomasi lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų.

40 Tas pats pasakytina dėl prašymo atlyginti žalą ir kitų teisių gynimo priemonių, kurios gali būti numatytos atitinkamos valstybės narės teisinėje sistemoje, kaip antai ieškinio dėl nepagrįstai sumokėtų sumų grąžinimo, sąsajos.

41 Tokiomis aplinkybėmis į ketvirtąjį ir penktąjį klausimus reikia atsakyti taip: taisyklės, susijusios su žalos, padarytos dėl Sąjungos teisės pažeidimo, atlyginimu, kaip antai taisyklės dėl tokios žalos įvertinimo arba dėl reikalavimo ją atlyginti ir kitų galimų teisių gynimo priemonių sąsajos, nustatomos kiekvienos valstybės narės nacionalinėje teisėje laikantis lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

42 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija) nusprendžia:

1. **Valstybės narės atsakomybė už privatiems asmenims padarytą žalą dėl Sąjungos teisės pažeidimo nacionalinio teismo sprendimu gali kilti, tik jeigu šį sprendimą priėmė šios valstybės narės galutinės instancijos teismas; prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar taip yra pagrindinėje byloje. Jeigu taip yra, šio nacionalinio galutinės instancijos teismo sprendimu gali būti padarytas pakankamai sunkus Sąjungos teisės pažeidimas, dėl kurio gali kilti minėta atsakomybė, tik jeigu šiuo sprendimu tas teismas akivaizdžiai pažeidė taikytiną teisę arba tas pažeidimas padaromas nepaisant to, kad atitinkamoje srityje yra nusistovėjusios Teisingumo Teismo praktikos.**

   Negalima pripažinti, kad nacionalinis teismas, kuris prieš priimant 2009 m. birželio 4 d. Sprendimą *Pannon GSM* (C-243/08, EU:C:2009:350), vykstant arbitražo teismo sprendimo, kuriuo patenkintas reikalavimas priteisti skolas pagal sutarties sąlygą, kuri turi būti laikoma nesąžininga, kaip tai suprantama pagal 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvą 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais, priverstinio vykdymo procesui, savo iniciatyva nevertino šios sutarties sąlygos nesąžiningumo, nors žinojo tam reikalingas teisines ir faktines aplinkybes, akivaizdžiai nepaisė Teisingumo Teismo praktikos toje srityje, taigi padarė pakankamai sunkų Sąjungos teisės pažeidimą.

2. **Taisyklės, susijusios su žalos, padarytos dėl Sąjungos teisės pažeidimo, atlyginimu, kaip antai taisyklės dėl tokios žalos įvertinimo arba dėl reikalavimo ją atlyginti ir kitų galimų teisių gynimo priemonių sąsajos, nustatomos kiekvienos valstybės narės nacionalinėje teisėje laikantis lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų.**

Parašai